

rületeire. Oda, ahol a színesztéziás szóösszetételek (melyeket egyik tagját egy lehetséges szexológiai-anatómiai szótár, másik tagját pedig valamely irodalomelméleti kézikönyv népszerű kiadásának megfelelő címszava alkotja), ahol zárójelben, vagy anélkül, kötőjellel vagy csak egyszerűen odagondolt párhuzamok sejtetik a két pólus közül minden más lehetőséget kipumpált (vákuum-) realitást. Buzogány Andor fejlődéstörténete (alakulástörténete) ezzel lezárul. A regényirodalom következő fejezetét a vákuumbébi nyitja meg.

Nem véletlenül használtam a népszerű kiadású kézikönyv megjelölést. Balázs Attila kisregénye valóságos kis „regényelméleti/irodalomtörténeti” kézikönyvre emlékeztet a legalapvetőbb s egyben a legaktuálisabb címszavakkal (történet — regényforma — valóság). Minden valóságírodalmat űző íróember kezébe ajánlom. Forgassa figyelemmel!

PISZAR Agnes

MAGYARORSZÁGI HORVÁT NÉPMESÉK

Živko Mandić: *Latice ivančice*. Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budapest, 1984.

Živko Mandić tanár tízévi (1972—82) gyűjtőmunkájának eredményeként jelent meg a *Latice ivančice (Margarétaszirmok)* című sokác-horvát népmeséket tartalmazó kötet. Az utolsó órában mentette meg a feledéstől a 123 meseszöveget, hisz az 1970-ben végzett népszámlálás adatai szerint csak 4077 sokác-horvát lakos él a Mohács és Hercegszántó környéki kis falvakban. A gyűjtő feljegyzése szerint Hercegszántó (71), Mohács (11), Újmohács (2), Magyarsarlós (2), Töttös (1), Versend (4), Élesd (2), Lothárd (1), Monyoród (1), Nagykozár (1), Lánycsók (1), Alsószentmárton (2), Kátoly (3), Kásád (14), Belvárdgyula (1), Felső Kanda (2), Alsó Kanda (1), Birján (1) és Erdősmárok (1) horvát lakosainak mesekincsét adja át az olvasóknak, azt a mesei anyagot, mely legtisztábban megőrizte egy etnikum erkölcsi felfogását, szokásait, kultúráját és nem utolsósorban nyelvi hagyományát. Adatközlői 50—70 év közötti földművesek, akik archaikus sokác nyelven mondták el őseik meséit, a gyermekek feledésbe merülő álmait. A szövegeken a gyűjtő nem változtatott, eredeti formájukkal érzelmetlen kívánja azt az időt, amikor a mese még szellemi igényt jelentett, az összejöveteleken ezzel szórakoztatták az idősebbek a hallgatóságot. Nem véletlen, hogy több idős mesemondó ragyogó arccal idézi gyermekkorra felejthetetlen téli estéit, amikor az öregek meséit hallgatva tanulták megkülönböztetni a jót a gonosztól, együttéreztek a szegény, éhező hősökkel, lázadtak az emberi igazságtalanság ellen és sajátos módon képzeltek az egyszerű, de becsületes hősök helyébe magukat, akik a történet végén mégis elnyerik méltó jutalmukat.

Hercegszántón különös szeretettel emlékeznek „dida Lola”, Lola apó alakjára, akinek egész estét betöltő meséit a falu apraja-nagyja szívesen hallgatta. Živko Mandić szomorúan állapítja meg az előszóban, hogy sajnos ezeknek a meséknek már csak a rövidített változatai élnek, a mesemondók egyéni ízlésüknek megfelelően változtattak a szövegeken, sőt gyakran előfordul, hogy a közlő bizonyos idő után ugyanazt a mesét másként mondja el. A mesék tartalma függ a hallgatóság összetételétől is: a jó mesemondó, ha kisgyerekek vannak a hallgatók között, igyekszik kihagyni a szövegből a durva jeleneteket, mint például a gyilkosságot, a gyermekrablást, a boszorkányok kegyetlenkedéseit (*Srebrna zdičica i rumena jabučica — Ezüst tálcácska és piros almácska — Divojke i harambaše — A lány és a harambása*).

A *Latice ivančice* gyűjtemény meséit tartalmuk szerint Mandić a következő csoportokba sorolja: 1. állatmesék, 2. mesék (tündérmesék), 3. legendák, 4. tréfás mesék, 5. anekdoták, 6. novellisztikus történetek (novellamesék) és 7. a hiedelmekkel kapcsolatos történetek. Nem szigorú felosztásról van itt szó, hiszen a motívumok gyakran keverednek, de áttekintés szempontjából jól eligazítja az olvasót.

Az állatmesékben ismert alakokkal találkozunk: a póruljárt róka, a telhetetlen farkas, az okos macska, a ravasz sünn stb. A mesék egy jellegzetességét kell kiemelnünk: szinte valamennyi állatmese végén a mesélő erkölcsi tanulságként egy mondatban összefoglalja a mese lényegét: A békesség és a megértés a legnagyobb boldogság! — állapítja meg nagyanyó a gazdagsággal ellentétben (*Pitlić i kokica — A kakas és a tyúkocska*), a *Čovek i kurjak* (*Az ember és a farkas*) című mesében a róka, miután a szegényemberrel agyonvereti a zsákba kötött farkast, megjegyzi: „Jegyezd meg, nem igaz, hogy a jótetről rendre megfeledkezünk!”; a *Tri ribice* (*Három halacska*) mese szegény halászát a halak becsapják, és így éhen marad, mire a felesége a következőket mondja: „Tudod apó, hogy mondták egykor: Ígérj okos, örülj bolond!”

A mesék között találkozunk ismerős változatokkal, ilyenek a *Dvoj zlatni dice* (*Az aranyhajú ikrek*), *Astalić, torbica i batine* (*Terülj, terülj asztalkám*), *Životinjski jezik* (*Az állatok nyelve*), *Mali Kolož i Veliki Kolož* (*Kis Kolozs és Nagy Kolozs*), de ide sorolhatók a Szent Péterről és Jézusról szóló legendák is. Több mesében keverednek a motívumok, mint például a *Jelin i Jelicában*, amely az Őztestvér- és a Hamupipőke-típusokból áll.

A gyűjtemény meséi (kivételesen a *Matija, Zmijajle Majle — A Majla kígyó, Dva Ivana, dva soldačka sina — A két Iván, a két katonalegény*) rövid, tömör, egyszerű szövegek, melyekben a mesélő képzelete elkalandozik ugyan, de a mesemondó számára mintha a valóság egy árnyalattal fontosabb lenne Tündérországnál. Nem véletlen, hogy a szegény ember és asszony legkisebb (egyetlen) fia végül elnyeri jutalmát, gazdag lesz, vagy, ami ennél fontosabb, hogy jutalma egy szép és becsü-

letes lány lett. (*Jelin és Jelica*). A *Marko és testvérei* című hősei meggazdagodnak, de segítették a szegényeket és a nincsteleneket. Szegény, de becsületes és szorgalmas lányokkal házasodtak. Ez a valósághoz ragaszkodás megvan a mesék helyszínének megjelölésében is, a szegény halász nem egy mesében a Dunára megy szerencsét próbálni, a rossz testvéreket pedig a zsandárok a legsötétebb börtönbe vetették (*Srebrna zdilica i rumena jabučica*).

A mesék nyelve egyszerű, még a kezdő- és záróformulák sem tűnnek ki különleges szépségükkel. Ritkán vicces formában zárul a mese: „Ni dužje, ni kraće, već ko mačkine gaće” (Szó szerint: Se hosszabb, se rövidebb, mint a kandúr gatyája). Az általános emberi igazság azonban itt is fontos: „Koji je siroma a vridan a pošten, taj dobro prođe, a koji je lakom i samo bi se obogatio taj se prije il posli izgubi.” (Aki szegény, de szorgalmas és becsületes, az jól jár, aki pedig könnyűszerrel és mindenáron gazdag akar lenni, az előbb utóbb pórul jár.) *A jó és a rossz leány* (*Dobra i zla čerka*), vagy: „Kazivali su naši stari da svaki čovjek ima svoju sreću, samo kažu, treba da priznaje da je njegova sreća uvik kraj njega” — Mondták az őseink, hogy minden ember lehet boldog csak, mondták, fel kell — önmagában — ismernie a boldogságot (*Sreća — Boldogság*).

Zivko Mandić a gyűjtemény előszavában meséit a mezei margaréta szíromleveleihez hasonlítja (*Latice ivančice*), és reméli, hogy az összegyűjtötteken kívül még élnek mesék a sokác-horvát falvak lakosainak emlékezetében. A *Latice ivančice* című mesegyűjtemény nagyban hozzájárul a horvát nemzetiségi anyanyelv, az anyanyelvi kultúra és a néphagyomány megőrzéséhez/ápolásához.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

AZ APÁLY ÉS A HOLDÁLLÁS INVÁZIÓJA

Cornelius Ryan: *A leghosszabb nap*. Forum Könyvkiadó, Újvidék — Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985

Kicsinységében, esendőségében és méltóságában ábrázolni az események egyedi láncszemét, az embert, majd pedig széles mozdulatokkal vázolni a történelem sorsdöntő pillanatait — e kettő ötvözése okozta eddig a legtöbb gondot a hasonló tárgyú dokumentumkönyvek íróinak. Úgy tűnik, Cornelius Ryan sikeresen oldotta meg a buktatókat rejtő feladatot.

Az első szerkezeti egység *A várakozás* címet viseli, és a nagy nap közvetlen előzményeiről tudósít. Mindkét parton a vívódás és bizonytalanság fojtó légkörét érzékelteti, nemcsak a tisztek felelősségteljes izgatottságát, hanem a civil lakosság békevágyát is. A szövetségesek az apályhoz és a holdálláshoz igazították a partraszállást, mert csak ekkor váltak